

Nr 137

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m.; given Stockholms slott den 21 oktober 1966.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning;
- 2) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lantarbetstidslagen den 4 juni 1948 (nr 281);
- 3) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 18 juli 1942 (nr 652) för detaljhandeln;
- 4) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 23 maj 1947 (nr 216) för hotell, restauranger och kaféer.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Sven Aspling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås sådana ändringar i allmänna arbetstidslagen, lantarbetstidslagen, arbetstidslagen för detaljhandeln och arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer att nuvarande maximum för den ordinarie arbetstiden per vecka eller, i fall då begränsningsperioden är längre än en vecka, i genomsnitt för vecka sätts ned från 45 timmar till 42 timmar 30 minuter.

Övergången till den kortare arbetstiden föreslås ske successivt, så att den ordinarie veckoarbetstiden minskas med 50 minuter fr. o. m. den 1 februari 1967, med 50 minuter fr. o. m. den 1 februari 1968 och med ytterligare 50 minuter fr. o. m. den 1 januari 1969.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138)
om arbetstidens begränsning

Härigenom förordnas, att 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än *45 timmar* i veckan. Arbetstiden må ej något dygn överstiga *9 timmar*.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såframt arbetstiden under en tidrymd av högst tre veckor icke överstiger i genomsnitt *45 timmar* i veckan.

Vecka räknas — — — — — för arbetsstället.

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än *42 timmar 30 minuter* i veckan. Arbetstiden må ej något dygn överstiga *9 timmar*.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såframt arbetstiden under en tidrymd av högst tre veckor icke överstiger i genomsnitt *42 timmar 30 minuter* i veckan.

5 §.

Arbetarskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga *12 månader*, uppgår till i genomsnitt högst *45 timmar* i veckan.

Arbetarskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga *12 månader*, uppgår till i genomsnitt högst *42 timmar 30 minuter* i veckan.

¹ Senaste lydelse av 4 och 5 §§ se 1957: 253.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1967.

Den i 4 och 5 §§ angivna arbetstiden för vecka skall dock, i stället för 42 timmar 30 minuter, utgöra 44 timmar 10 minuter under tiden den 1 februari 1967—den 31 januari 1968 och 43 timmar 20 minuter under tiden den 1 februari—den 31 december 1968.

Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lantarbetstidslagen den 4 juni 1948 (nr 281)**

Härigenom förordnas, att 4 och 5 §§ lantarbetstidslagen den 4 juni 1948¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än *45 timmar* för arbetsvecka. Arbetstiden må dock utsträckas till *47 timmar* för arbetsvecka, såframt arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst *45 timmar* för arbetsvecka.

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än *42 timmar 30 minuter* för arbetsvecka. Arbetstiden må dock utsträckas till *45 timmar* för arbetsvecka, såframt arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst *42 timmar 30 minuter* för arbetsvecka.

Arbetstiden må ————— 10 timmar.

Med arbetsvecka ————— med söndag.

5 §.

Arbetskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst *45 timmar* under loppet av sju dagar.

Arbetskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst *42 timmar 30 minuter* under loppet av sju dagar.

¹ Senaste lydelse av 4 och 5 §§ se 1957:254.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1967.

De i 4 och 5 §§ angivna arbetstiderna för arbetsvecka eller sju dagar skola dock, i stället för 42 timmar 30 minuter och 45 timmar, utgöra 44 timmar 10 minuter och 47 timmar under tiden den 1 februari 1967—den 31 januari 1968 samt 43 timmar 20 minuter och 46 timmar under tiden den 1 februari —den 31 december 1968.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 18 juli 1942
(nr 652) för detaljhandeln

Härigenom förordnas, att 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 18 juli 1942 för detaljhandeln¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 45 timmar i veckan. Arbetstiden må ej något dygn överstiga 10 timmar.

Å arbetsställe, ————— 11 timmar.

Beträffande arbetstagare å försäljningsställe, som i regel hålles öppet såväl söckendag som sön- och helgdag, skall i stället för vad i första och andra styckena stadgas gälla, att arbetstiden icke må överstiga för dygn 10 timmar och för två veckor i följd i genomsnitt 45 timmar i veckan.

Vecka räknas ————— för arbetsstället.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 42 timmar 30 minuter i veckan. Arbetstiden må ej något dygn överstiga 10 timmar.

Beträffande arbetstagare å försäljningsställe, som i regel hålles öppet såväl söckendag som sön- och helgdag, skall i stället för vad i första och andra styckena stadgas gälla, att arbetstiden icke må överstiga för dygn 10 timmar och för två veckor i följd i genomsnitt 42 timmar 30 minuter i veckan.

5 §.

Arbetskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetstagarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga

Arbetskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetstagarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga

¹ Senaste lydelse av 4 och 5 §§ se 1957:255.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 månader, uppgår till i genomsnitt
högst 45 timmar i veckan.

12 månader, uppgår till i genomsnitt
högst 42 timmar 30 minuter i veckan.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1967.

Den i 4 och 5 §§ angivna arbetstiden för vecka skall dock, i stället för 42 timmar 30 minuter, utgöra 44 timmar 10 minuter under tiden den 1 februari 1967—den 31 januari 1968 och 43 timmar 20 minuter under tiden den 1 februari—den 31 december 1968.

Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 23 maj 1947 (nr 216)
för hotell, restauranger och kaféer**

Härigenom förordnas, att 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 23 maj 1947 för hotell, restauranger och kaféer¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster och måltidsuppehåll oräknade, än att arbetstiden under loppet av tre veckor icke överstiger i genomsnitt *45 timmar* i veckan. Arbetstiden må under en tidrymd av tjugufyra timmar, räknad från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid påföljande dag, ej överstiga 11 timmar.

Vecka räknas — — — — — för arbetsstället.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster och måltidsuppehåll oräknade, än att arbetstiden under loppet av tre veckor icke överstiger i genomsnitt *42 timmar 30 minuter* i veckan. Arbetstiden må under en tidrymd av tjugufyra timmar, räknad från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid påföljande dag, ej överstiga 11 timmar.

5 §.

Arbetarskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetstagarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst *45 timmar* i veckan.

Arbetarskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetstagarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst *42 timmar 30 minuter* i veckan.

¹ Senaste lydelse av 4 och 5 §§ se 1957:256.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1967.

Den i 4 och 5 §§ angivna arbetstiden för vecka skall dock, i stället för 42 timmar 30 minuter, utgöra 44 timmar 10 minuter under tiden den 1 februari 1967—den 31 januari 1968 och 43 timmar 20 minuter under tiden den 1 februari—den 31 december 1968.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 14 oktober 1966.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, LINDSTRÖM, LANGE, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Aspling, fråga om *ändring i arbetstidslagstiftningen* och anför.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1963 har jag tillkallat sakkunniga med uppdrag att utreda frågan om en allmän förkortning av den lagstadgade arbetstiden, varvid de sakkunniga skall se över arbetstidslagstiftningens tillämpningsområde och innehåll i övrigt samt lägga fram förslag till helt ny lagstiftning i fråga om arbetstiden (direktiv se 1964 års riksdagsberättelse s. 165). De sakkunniga arbetar under benämningen *1963 års arbetstidskommitté* (ledamöter förste vice talmannen Axel Strand, ordf., riksdagsledamöterna Brita Elmén, Arvid Enarsson och David Gomér, förbundsordföranden Gunnar Hallström, planeringschefen Erik Höök, direktörerna Gunnar Larsson och Gunnar Nordholm, kanslichefen Olof Schärman och Landsorganisationens andre ordförande Edvard Vilhelmsson).

Under innevarande år har arbetsmarknadens parter i stor utsträckning träffat överenskommelser om successiv sänkning av den ordinarie arbetstiden fr. o. m. början av år 1967. Vid ingången av år 1969 skall arbetstiden enligt dessa överenskommelser ha reducerats till 42 timmar 30 minuter i veckan.

I en den 17 juni 1966 dagtecknad promemoria (Stencil S 1966:4) har arbetstidskommittén förordat att den lagstadgade arbetstiden anpassas efter de av arbetsmarknadsparterna träffade avtalen och lagt fram förslag till sådana ändringar i gällande lagstiftning som behövs för att genomföra allmän förkortning av den lagstadgade ordinarie arbetstiden från 45 timmar till 42 timmar 30 minuter i veckan.

Över promemorian har, efter remiss, yttranden avgivits av arbetarskyddsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, statens avtalsverk, Svenska arbetsgivareföreningen, Skogs- och lantarbetsgivareföreningen, Föreningen skogsbrukets arbetsgivare, Kooperationens förhandlingsorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akade-

mikers centralorganisation, Statstjänstemännens riksförbund, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet.

Gällande lagbestämmelser

Lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning (ändrad 1938:214, 1939:288, 1942:653, 1944:463, 1945:77, 1945:271, 1945:755, 1947:217, 1950:241, 1957:253 och 1964:191) — i fortsättningen kallad allmänna arbetstidslagen — är tillämplig på varje rörelse eller särskilt arbetsföretag, om för arbetsgivarens räkning i regel används minst fem arbetare (1 § första stycket). Genom lagens anknytning till begreppen rörelse eller företag faller husligt arbete, viss offentlig samt ideell verksamhet utanför lagens tillämpning.

Undantag gäller vidare för allt arbete som bedrivs av staten, arbete som har till ändamål att bereda sjukvård, socialvård eller undervisning, skogsarbete, torvupptagning, arbete som åligger trafikpersonal vid järnväg samt arbete som åligger vissa portvakter. Därutöver föreskrivs undantag för hemindustriellt och okontrollerbart arbete samt arbete som till sin natur är så oregelbundet att det inte kan förläggas till bestämda tider. Från allmänna arbetstidslagen undantas vidare jordbruk m. m. och sådana former av arbete som regleras i sjöarbetstidslagen den 30 juni 1959 (nr 404) och arbetstidslagarna för detaljhandeln samt för hotell, restauranger och kaféer (1 § andra stycket). Såsom arbetare i lagens mening räknas inte medlem av arbetsgivarens familj, verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning eller kontorspersonal (2 §). Arbete som utförs av dessa personer faller alltså utanför lagens tillämpning. Vid beräkningen av antalet arbetare i företaget skall man bortse från dessa anställda.

Den *ordinarie arbetstiden* får enligt huvudstadgandet inte överstiga 45 timmar under en begränsningsperiod av en vecka och nio timmar per dygn, raster oräknade. Undantag görs för arbete som bedrivs med regelbunden skiftindelning. Arbetstiden får vid sådant arbete förläggas på annat sätt under villkor att den under en begränsningsperiod av högst tre veckor inte överstiger i genomsnitt 45 timmar i veckan. Någon dygnsmaximering av arbetstiden förekommer inte i detta fall (4 §).

Reglerna om den ordinarie arbetstidens begränsning är fr. o. m. år 1958 på visst sätt dispositiva. Genom kollektivavtal som på arbetarsidan sluts eller godkänns av huvudorganisation kan överenskommelse träffas om längre veckoarbetstid, längre begränsningsperiod eller högre dygnsmaximum än vad lagen föreskriver. Arbetsgivare som är bunden av sådant kollektivavtal får tillämpa avtalet även på arbetare, som inte är medlem av den avtalslutande organisationen på arbetarsidan men sysselsätts i arbete som avses med avtalet (4 a §).

Från reglerna om den ordinarie arbetstidens begränsning kan arbetarskyddsstyrelsen bevilja dispens. Sådan dispens kräver antingen att det stora flertalet av de berörda arbetarna samtyckt därtill eller att andra särskilda skäl föreligger. Beslut om förlängd begränsningsperiod till högst tolv månader kan dock meddelas utan att någon av dessa förutsättningar föreligger (5 §).

Utöver ordinarie arbetstid äger arbetsgivaren under särskilda villkor använda arbetare till arbete på *overtid*. I nödsituationer äger han ta ut *overtid* utan särskild inskränkning (6 §). För sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden får han ta ut *overtid* under högst sju timmar i veckan (7 § 1 mom.). Utöver dessa båda former av *overtid* äger arbetsgivaren, då han finner det påkallat med hänsyn till något särskilt förhållande, ålägga arbetare *overtid* med högst 48 timmar under loppet av fyra veckor och högst 200 timmar under ett kalenderår, s. k. allmän *overtid* (7 § 2 mom.). Dessutom kan han hos arbetarskyddsstyrelsen utverka dispens för ytterligare *overtid* med högst 150 timmar under ett kalenderår, s. k. extra *overtid*, om det är påkallat av trängande behov (7 § 3 mom.).

Lantarbetstidslagen den 4 juni 1948 (nr 281; ändrad 1957:254) gäller för jordbruk med binäringar och byggnadsarbete för jordbruk eller dess binäring samt för trädgårdsskötsel som bedrivs såsom självständigt företag, allt under förutsättning att minst en arbetare i regel sysselsätts av arbetsgivaren. Undantag görs för arbete som bedrivs av staten, husligt arbete, ackordsmjolkning och visst rotfruktsarbete som utförs på ackord samt för okontrollerbart arbete (1 §). Lagen gäller inte för arbetsgivarens familjemedlemmar, arbetstagare i överordnad ställning eller kontorspersonal (2 §).

Den *ordinarie arbetstiden* får uppgå till högst 45 timmar per arbetsvecka, raster oräknade. Huvudregeln kompletteras med en föreskrift som medger utsträckning av arbetstiden till 47 timmar i veckan under förutsättning att arbetstiden under en tidrymd av högst tolv månader stannar vid i genomsnitt 45 timmar i veckan. Dygnsmaximum är fastställt till tio timmar (4 §). Från bestämmelserna om den ordinarie arbetstidens begränsning kan avsteg göras antingen genom kollektivavtal eller enligt dispens av arbetarskyddsstyrelsen på samma sätt som gäller enligt allmänna arbetstidslagen (4 a och 5 §§).

Overtidsbestämmelserna överensstämmer i huvudsak med motsvarande regler i allmänna arbetstidslagen. Den allmänna *overtiden* begränsas dock till högst 200 timmar under en tidrymd av tolv månader i följd samt till 48 timmar under loppet av fyra veckor eller, om arbetsgivaren föredrar en sådan beräkningsgrund, 50 timmar under loppet av en kalendermånad. Den extra *overtiden* är maximerad till 100 timmar under en tidrymd av tolv månader i följd (6 och 7 §§).

Arbetstidslagen den 18 juli 1942 (nr 652) för detaljhandeln (ändrad 1945: 270 och 1957: 255) — i fortsättningen kallad detaljhandelslagen — är tillämplig på rörelse som avser detaljhandel eller som bedrivs i rakstuga, frisersalong, fotografiateljé eller badinrättning (1 § första stycket). Lagen gäller oberoende av antalet anställda och oberoende av om arbetskraft används endast tillfälligtvis.

Undantag gäller för arbete som bedrivs av staten, husligt arbete, arbete som handelsresande eller platsförsäljare samt okontrollerbart eller oregelbundet arbete (1 § andra stycket). Utanför lagen står också arbetsgivarens familjemedlemmar, arbetstagare i överordnad ställning och farmaceut på apotek (2 §). Till skillnad från övriga arbetstidslagar görs inte något särskilt undantag för kontorspersonal.

Den *ordinarie arbetstiden* maximeras till 45 timmar i veckan och tio timmar per dygn, raster oräknade. I fråga om arbetsställe, där i regel inte fler än en arbetstagare används, får dock — under förutsättning att veckomaximum inte överskrids — dygnsmaximum under högst två av veckans dygn utsträckas till elva timmar. För arbetstagare på försäljningsställe, som i regel hålls öppet såväl vardag som sön- och helgdag, gäller i stället för nu angivna regler, att arbetstiden inte får överstiga tio timmar per dygn och 45 timmar i veckan i genomsnitt för två veckor i följd (4 §). Genom kollektivavtal eller dispens kan avsteg göras enligt regler som är identiska med dem i allmänna arbetstidslagen (4 a och 5 §§).

Övertid kan åläggas arbetstagaren i samma utsträckning som enligt allmänna arbetstidslagen. Övertid för förberedelse- eller avslutningsarbeten får dock inte tas ut med mer än en och en halv timme per dygn. Ordinarie arbetstid och övertid av detta slag får inte utan tillstånd av arbetarskyddsstyrelsen överstiga tio timmar på ett dygn (6 och 7 §§).

Arbetstidslagen den 23 maj 1947 (nr 216) för hotell, restauranger och kaféer (ändrad 1957: 256) — i fortsättningen kallad hotellagen — äger tillämpning på hotell-, restaurang- och kaféerörelse (1 § första stycket). Liksom i detaljhandelslagen uppställs inget krav på visst antal arbetstagare eller regelbundenhet i anställningen.

Arbete som bedrivs av staten faller utanför lagen liksom okontrollerbart eller oregelbundet arbete (1 § andra stycket). Undantag görs också för familjemedlemmar, arbetstagare i överordnad ställning och kontorspersonal (2 §).

I fråga om den *ordinarie arbetstiden* gäller att arbetsgivaren inte får använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster och måltidsuppehåll oräknade, än att arbetstiden under loppet av tre veckor inte överstiger i genomsnitt 45 timmar i veckan. Arbetstiden får under en tidrymd av 24 timmar, räknad från klockan sex på morgonen den ena dagen till samma tid följande dag, inte överstiga elva timmar (4 §). Från dessa regler

kan avsteg göras genom kollektivavtal eller dispens på samma sätt som enligt övriga arbetstidslagar (4 a och 5 §§).

I fråga om *overtid* för nödfallsarbete och extra *overtid* överensstämmer hotellagens bestämmelser med allmänna arbetstidslagens. *Overtid* för förberedelse- eller avslutningsarbeten får tas ut med högst 21 timmar under loppet av tre veckor. Under en 24-timmarsperiod från klockan sex på morgonen den ena dagen till samma tid påföljande dag får *overtid* av detta slag uppgå till högst en och en halv timme. Allmän *overtid* får på samma villkor som i allmänna arbetstidslagen förekomma med högst 200 timmar under ett kalenderår och högst 36 timmar under loppet av tre veckor (6 och 7 §§).

Bestämmelser om arbetstid utanför lagstiftningen

Som framgått av redogörelsen för innehållet i arbetstidslagarna lämnas stora delar av den yrkesverksamma befolkningen utanför lagstiftningen. Arbetstidskommittén har med utgångspunkt från uppgifterna i 1960 års folkräkning sökt beräkna omfattningen av undantagen i lagstiftningen och funnit att dessa omkring år 1960 berörde närmare 60 % av den förvärvsarbetande befolkningen. De personer som formellt omfattades av lagstiftningen motsvarade enligt kommitténs beräkningar 42 % av hela den förvärvsarbetande befolkningen, 51 % av totalantalet arbetstagare och 76 % av dem som brukar hänföras till arbetare.

För arbetstagare som inte lyder under lagstiftningen gäller arbetstidsbestämmelser, som är intagna i kollektivavtal och liknande överenskomelser samt i tjänstgöringsreglementen o. d. Sådana bestämmelser gäller i betydande utsträckning också för arbetstagare som formellt omfattas av lagstiftningen. Vid utformningen av avtal och reglementen har lagstiftningen haft ett normgivande inflytande. På grund härav och med hänsyn till avtalsreglernas genomslagskraft även utanför deras egentliga tillämpningsområde kan man enligt kommitténs mening slå fast att det helt övervägande antalet arbetstagare i vårt land har sin arbetstid reglerad i enlighet med lagstiftningens principer.

Bestämmelserna i avtal och reglementen om den ordinarie arbetstidens längd har fram till innevarande år för flertalet arbetstagare anslutit sig till vad lagarna i sådant avseende maximalt medger. Som regel har sålunda föreskrivits att den ordinarie arbetstiden skall utgöra 45 timmar i veckan. Kortare arbetstider har gällt för vissa grupper. Tjänstemännen har t. ex. i stor utsträckning tillförsäkrats arbetstider på omkring 42 timmar i veckan eller därunder. För underjordsarbetare och arbetare sysselsatta i kontinuerlig drift har gällt en veckoarbetstid av 40 resp. 42 timmar. Måleriarbetare och typografer har också haft arbetstider som understiger 45 timmar i veckan. Längre arbetstid än vad lagen stadgar har gällt för ett fåtal grupper. Droskchaufförer och arbetstagare med vaktjänst har haft

arbetstider upp mot 50 timmar i veckan. Ännu längre arbetstid har gällt för brandmän.

1966 års avtal om arbetstidsförkortning

Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige träffade den 13 juni 1966 definitivt överenskommelse om förkortning av den ordinarie arbetstiden. Överenskommelsen innebär att arbetarkategorier med en avtalsenlig ordinarie arbetstid av 45 timmar i veckan får sin arbetstid förkortad med 50 minuter i veckan den 1 februari 1967, den 1 februari 1968 och den 1 januari 1969. Den ordinarie veckoarbetstiden kommer sålunda att uppgå under tiden den 1 februari 1967—den 31 januari 1968 till 44 timmar 10 minuter, under tiden den 1 februari—den 31 december 1968 till 43 timmar 20 minuter och fr. o. m. den 1 januari 1969 till 42 timmar 30 minuter. För arbetarkategorier med längre ordinarie arbetstid än 45 timmar i veckan förkortas arbetstiden på motsvarande sätt med 50 minuter per vecka vid tre tillfällen. Parterna inom resp. avtalsområden kan avtala om annan ordning för förkortningens genomförande än överenskommelsen föreskriver. Arbetstiden för sådana arbetstagare som har kortare arbetstid än 45 timmar men längre än 42 timmar 30 minuter i veckan skall förkortas till 42 timmar 30 minuter i veckan på det sätt parterna inom avtalsområdena kommer överens om.

Vid avtalsförhandlingar på förbunds nivå har man såväl inom som utom området för den mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen träffade uppgörelsen genomgående följt denna och i avtalen tagit in överenskommelser om kortare arbetstid. Inom vissa avtalsområden har dock frågan härom uppskjutits till senare behandling. Överenskommelserna innebär överlag en sänkning av den ordinarie arbetstiden till 42 timmar 30 minuter i veckan. För genomförandet av denna förkortning anvisar förbundsavtalen i åtskilliga fall en annan ordning än den som innefattas i centraluppgörelsen. Detta hänger inom vissa avtalsområden samman med den omständigheten att förbundsavtalens giltighetstid avviker från den, på vilken den centrala uppgörelsen bygger. I andra fall beror det på avtalsparternas önskan att lägga ut förkortningsetapperna i jämna hel- och halvtimmar eller att inskränka antalet etapper till en eller två.

Arbetstidskommittén

Arbetstidskommittén framhåller inledningsvis att skälen för en laglig reglering av arbetstidens längd ursprungligen var av humanitär natur. Man ville åstadkomma ett skydd för arbetskraften mot alltför tidig nedslitning, ohälsa och olycksfall. Man ville också åstadkomma en utjämning av arbetstidsförhållandena olika samhällsklasser emellan. Dessa socialt och politiskt präglade motiv kom, anför kommittén, att dominera arbetstidslagstiftningen ända fram till 45-timmarsveckans genomförande, då en viss

förskjutning av motivkretsen inträdde. I samband med denna reform uttalade statsmakterna att en förkortning av arbetstiden inte kunde grundas på omsorgen om arbetstagarnas fysiska eller psykiska hälsa. I stället fick en förkortning grundas på skäl som tog sikte på en utveckling av arbetstagarnas ekonomiska välfärd. I denna ingick, framhöll man, som jämställda komponenter dels lön dels fritid. Vid varje tillfälle då arbetstagaren erbjöds en förhöjning av sin levnadsstandard ställdes han inför en valsituation. Skulle han ta ut sin standardförbättring i form av ökad lön eller i form av ökad fritid? Enligt statsmakternas mening var en majoritet av arbetstagarna beredd att i viss utsträckning låta valet falla på ökad fritid.

Till denna syn på frågan om en generell förkortning av arbetstiden är kommittén beredd att i huvudsak ansluta sig. Fortsatt sänkning av arbetstiden kan — som kommittén för närvarande ser på problemet — inte motiveras av sociala skäl. En sådan reform får i stället grundas på individens val mellan olika sätt att tillgodogöra sig en genom förbättrat produktionsresultat möjliggjord ökning av levnadsstandarden. Att dagens arbetstagare i betydande mån är inställda på att ta ut sin standardförbättring i form av fritid bekräftas enligt kommittén av årets avtalsresultat.

Arbetsmarknadslagstiftningens överenskommelser om förkortning av den ordinarie arbetstiden kommer, framhåller kommittén, att medföra en differens mellan lagstadgad maximiarbetsdag och på arbetsmarknaden allmänt tillämpad ordinarie arbetstid. En konsekvens härav blir, att lagstiftningen inte längre kan efter hittills tillämpade principer fungera som norm i fråga om arbetstidens längd. Ser man det som ett väsentligt syfte för lagen att alltjämt ange vad som enligt rådande uppfattning bör vara maximal ordinarie arbetstid i landet, bör lagstiftningen enligt kommitténs mening tämligen omgående anpassas efter den avtalade arbetstiden. En officiell bekräftelse på utvecklingen i arbetstidsfrågan finner kommittén också vara av värde, inte minst då det gäller att redovisa denna utveckling i internationella sammanhang.

Utöver dessa principiella motiv talar enligt kommittén vissa materiella skäl för att den avtalade arbetstidsförkortningen avspeglas i arbetstidslagarna.

Man kan, påpekar kommittén, inte utesluta att vissa grupper arbetstagare blir utan arbetstidsförkortning eller får del av en sådan i långsammare takt än vad centraluppställningen mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen föreskriver, fastän avtalsregleringen säkerligen kommer att få genomslagskraft utanför sitt egentliga tillämpningsområde. Det gäller framför allt sådana arbetstagare som inte omfattas av kollektivavtal men även sådana som i sina avtalsförhandlingar får mindre gott gehör för kraven på minskad arbetstid. Om arbetstidslagarna anpassas efter centraluppställningen skapas, anser kommittén, garantier för att även

dessas grupper får del av kortare arbetstid i samma takt och i samma utsträckning som andra arbetstagare i landet.

Kommitténs överväganden mynnar ut i ett förslag att nuvarande maximum i allmänna arbetstidslagen, lantarbetstidslagen, detaljhandelslagen och hotellagen för den ordinarie arbetstiden per vecka eller, i fall då begränsningsperioden är längre än en vecka, i genomsnitt för vecka sätts ned från 45 timmar till 42 timmar 30 minuter. Den i lantarbetstidslagen intagna möjligheten till viss variation av arbetstidens längd föreslås bibehållen. Regeln motiveras av jordbrukets och trädgårdsodlingens särskilda behov av arbetstidens anpassning till vegetationsperioden. Enligt kommitténs förslag skall, i överensstämmelse med vad parterna på jordbrukets område avtalat, den ordinarie arbetstiden kunna utsträckas från 42 timmar 30 minuter i veckan till 45 timmar i veckan under förutsättning att tolv månadersgenomsnittet håller sig inom ramen för den förstnämnda veckoarbetstiden.

En konsekvens av lagändringarna blir, framhåller kommittén, att det i lagstiftningen tillåtna totala arbetstidsuttaget, dvs. summan av ordinarie arbetstid och övertid, minskar. Enligt gällande regler avses med övertid i huvudsak den arbetstid som överstiger den i lagen angivna maximala veckoarbetstiden 45 timmar. Detta gäller oavsett om parterna på grund av avtal tillämpar en kortare ordinarie veckoarbetstid. De arbetstagare som tillförsäkrats kortare arbetstid genom avtal kommer alltså att utföra övertid i lagens mening först sedan de sträckt ut arbetsveckan till 45 timmar. Kommittén uttrycker saken så, att med varje avtalsmässig sänkning av den ordinarie arbetstiden under arbetstidslagstiftningens maximum följer en motsvarande höjning av de lagliga möjligheterna till övertid. En sänkning av den lagstadgade ordinarie veckoarbetstiden medför däremot vid bibehållna övertidsramar en lika stor sänkning av det tillåtna totaluttaget arbetstid.

Någon ändring av nuvarande regler om tillåten övertid föreslår kommittén inte.

Övergången till den kortare arbetstiden skall enligt kommitténs förslag ske successivt på samma sätt som överenskommits i uppgörelsen mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen. Något bärande skäl att behandla allmänna arbetstidslagen och specialarbetstidslagarna eller någon av dem olika anser kommittén inte föreligga. Kommittén föreslår att lagändringarna träder i kraft den 1 februari 1967 samt att i en övergångsbestämmelse föreskrivs att veckoarbetstiden under tiden den 1 februari 1967—den 31 januari 1968 skall vara 44 timmar och 10 minuter och under tiden den 1 februari—den 31 december 1968 43 timmar 20 minuter. För lantarbetstidslagen föreslås att den nu gällande förhöjda vecko-maximeringen 47 timmar får stå kvar under den förstnämnda perioden och sänks till 46 timmar under den sistnämnda perioden.

Avslutningsvis erinrar kommittén om att man i åtskilliga förbundsavtal har kommit överens om en annan förkortningstakt än den i centraluppgörelsen förordade. Kommitténs förslag att låta arbetstidslagarnas övergångsbestämmelser återspegla den ordning för arbetstidsförkortningens genomförande som är intagen i centraluppgörelsen kan därför medföra att avtalad arbetstid vid vissa tidpunkter kommer att överstiga lagstadgad arbetstid. Kommittén är medveten härom men understryker att nämnda förhållande sanktioneras av arbetstidslagarna, eftersom bestämmelsen om den ordinarie arbetstidens längd och förläggning är dispositiv. Avvikelse mellan lag och avtal på denna punkt skall sålunda, betonar kommittén, inte rubba innehållet i ingångna avtal.

Remissyttrandena

Kommitténs promemoria har vid remissbehandlingen fått ett övervägande positivt mottagande. Frånsett *arbetsmarknadsstyrelsen*, som inte ansett promemorian föranleda något ställningstagande från de synpunkter styrelsen har att företräda, och ett par arbetsgivarorganisationer tillstyrker remissinstanserna kommitténs förslag att sänka maximum för *d e n o r d i n a r i e a r b e t s t i d e n*. Bland de tillstyrkande organisationerna är alltså *Landsorganisationen*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Sveriges akademikers centralorganisation* och *Statstjänstemännens riksförbund*. De av kommittén framförda motiven för förslaget möter inte någon erinran. *Sveriges akademikers centralorganisation* understryker att överensstämmelse, liksom hittills varit fallet, bör råda mellan lagstadgad maximiarbetstid och i kollektivavtal för arbetarpersonal fastställd arbetstid.

Svenska arbetsgivareföreningen ställer sig avvisande till kommitténs förslag och hävdar att förslaget inte bör föranleda lagstiftning. Föreningen anför som sin principiella inställning att arbetstidsfrågan helt och hållet bör överlämnas till arbetsmarknadsparterna att lösas genom förhandlingar. De centrala parterna på arbetsmarknaden har inte minst genom årets uppgörelse visat att man kan anförtro åt dem att lösa sådana frågor. Avtalsvägen kan man på smidigaste sätt genomföra en för arbetstagarna tillfredsställande arbetstidsreglering samtidigt som produktionsbetingelserna i olika branscher och företag kan beaktas. Om statsmakterna trots allt skulle anse att en maximigräns för den ordinarie arbetstidens längd alltså skall finnas i lag, bör denna gräns enligt föreningens mening bestämmas enbart med hänsyn till skyddsmotiv och inte efter vad parterna på arbetsmarknaden kommer överens om. Föreningen understryker i det sammanhanget att de centrala uppgörelserna mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer från normbildande synpunkt besitter sådan genomslagskraft att de inte behöver kompletteras med lagstiftning. De bestämmelser i arbetstidslagarna, som alltså motiveras av skyddsskäl, bör enligt föreningen flyttas till arbetar-

skyddslagen eller stå kvar under en övergångstid tills de ersatts med bestämmelser i kollektivavtal. Föreningen hemställer att arbetstidskommittén får i uppdrag att närmare utreda om och i vad mån arbetstidslagstiftning över huvud taget är påkallad vid sidan av den reglering som sker i kollektivavtal. Till Svenska arbetsgivareföreningens yttrande ansluter sig *Föreningen skogsbrukets arbetsgivare* och en av arbetsgivarrepresentanterna bestående *minoritet inom arbetarskyddsstyrelsen*.

I vissa yttranden berörs förhållandet mellan ordinarie arbetstid och övertid. *Svenska kommunförbundet* och *Svenska landstingsförbundet* motsätter sig den följd av kommittéförslaget att den totalt tillåtna arbetstiden, dvs. summan av ordinarie arbetstid och övertid, minskar i motsvarande mån som den ordinarie arbetstiden. *Svenska stadsförbundet* ifrågasätter lämpligheten av denna konsekvens av förslaget. De tre kommunförbunden framhåller i sina yttranden att motivet för den i lag intagna begränsningen av det totala arbetstidsuttaget i huvudsak är av skyddsnatur. De motiv som kommittén anför för en sänkning av den ordinarie arbetstiden kan därför inte åberopas för en sänkning av den totala arbetstiden. Då skyddsbehov inte heller talar för en sådan sänkning, bör man enligt förbundens mening samtidigt med förkortningen av den ordinarie arbetstiden öka utrymmet för övertid. Skulle en sådan ökning inte kunna komma i fråga förordar *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* att den nuvarande uppdelningen i övertid för förberedelse- eller avslutningsarbeten, allmän övertid och extra övertid omarbetas eller slopas för att medge ett mer elastiskt uttag av övertid. *Statens avtalsverk* understryker att arbetstidsförkortningen för statens del kommer att medföra ett ökat personalbehov framför allt inom serviceområdena och försvaret. Inom dessa områden blir det också nödvändigt att under en övergångstid utnyttja personalen i samma omfattning efter arbetstidsförkortningen som dessförinnan. Verket föreslår på grund härav att övertid i lagens mening tills vidare skall anses föreligga först sedan arbetstagaren fullgjort en arbetstid av 45 timmar per vecka. *Svenska arbetsgivareföreningen* anser att konsekvensen av kommittéförslaget i fråga om den totala veckoarbetstiden är ytterligare ett skäl till att detta inte bör föranleda lagstiftning. Föreningen framhåller att avtalsuppgörelserna inte medför någon sänkning av det totala arbetstidsuttaget och understryker att det är ett väsentligt intresse, inte blott för näringslivet utan för hela samhällsekonomin, att arbetstidsreglerna är flexibla och lämnar företagen möjlighet att smidigt anpassa produktionsförhållandena och produktionsapparaten efter växlande krav. För föreningens del framstår det som angeläget att man i stället för att sänka det totala arbetstidsuttaget ökar möjligheterna att utnyttja övertidsarbete.

Kommitténs förslag i fråga om *ö v e r g å n g e n* till de nya bestämmelserna möter invändning från *Statstjänstemännens riksförbund*. Enligt förbundets mening minskar kommitténs förslag respekten för lagens bokstav

och anda, eftersom flera verksamhetsområden kommer att ha avtalsbestämmelser under övergångstiden som strider mot lagen. Förbundet föreslår att lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 1969. I *Skogs- och lantarbetsgivareföreningens* yttrande föreslås att lantarbetstidslagens övergångsbestämmelse samordnas med arbetsmarknadsparternas uppgörelse för jordbruket. Enligt denna kommer arbetstidsförkortningen att genomföras i ett steg den 1 april 1968.

Svenska stadsförbundet och *Svenska kommunförbundet* aktualiserar i sina yttranden frågan om arbetsgivarbegreppet i arbetstidslagarna. F. n. är kommunen som sådan arbetsgivare i lagens mening, vilket medför att en kommunal myndighet inte kan deltidsanställa en arbetstagare som är heltidsanställd hos annan myndighet i kommunen. Förbunden anser detta stå i strid mot lagstiftarens intentioner och föreslår att begreppet arbetsgivare i arbetstidslagarnas mening skall avse den kommunala nämnd, styrelse eller direktion hos vilken arbetstagaren är anställd.

Departementschefen

Genom beslut av statsmakterna år 1919 infördes för arbetstagare inom industri och anläggningsverksamhet en laglig begränsning av den ordinarie arbetstiden till 48 timmar i veckan. Lagstiftningen hade från början en till tiden begränsad giltighet men fick år 1930 definitiv karaktär i och med antagandet av den alltjämt gällande allmänna arbetstidslagen. Principen om 48 timmars arbetsvecka vann successivt insteg även inom sådana verksamhetsområden som lämnats utanför allmänna arbetstidslagen. Genom särskild lagstiftning slogs principen fast för arbetstagare inom jordbruk och detaljhandel samt i hotell, restauranger och kaféer. Detsamma gäller sjöfolket. För andra grupper blev 48-timmarsveckan realiserad utan stöd av lagstiftning.

På förslag av utredningen om kortare arbetstid beslöt statsmakterna år 1957 att förkorta den lagstadgade arbetstiden från 48 till 45 timmar i veckan. Förkortningen genomfördes med en timme i veckan vid ingången av vart och ett av åren 1958, 1959 och 1960. Samtidigt gjordes bestämmelserna om den ordinarie arbetstiden dispositiva på så sätt att kollektivavtal kan träffas om längre arbetstid per dag eller vecka m. m. Vid beslutet förutsattes att en sänkning av lagstiftningens maximum för den ordinarie arbetstidens längd skulle slå igenom även på de områden som inte berördes av lagstiftningen. Utvecklingen har visat att detta antagande var riktigt. Arbetstiden i vårt land uppgår f. n. endast för ett fåtal grupper arbetstagare till mer än 45 timmar i veckan. För övriga grupper utgör den normala arbetstiden 45 timmar i veckan eller mindre. Bland arbetstagare med kortare arbetstid än 45 timmar i veckan märks flertalet tjänstemän samt sådana arbetare som sysselsätts under jord eller i kontinuerlig drift.

Såväl i vårt land som i åtskilliga andra länder har under senare år rests

krav på ytterligare förkortning av arbetstiden. Med anledning härav tillkallade jag i juni 1963 särskilda sakkunniga med uppgift att utreda i vilken utsträckning och i vilken takt en sådan förkortning är möjlig. Åt de sakkunniga uppdrogs även att verkställa en översyn av arbetstidslagstiftningen och lägga fram förslag till en ny allmän arbetstidslag. De sakkunniga arbetar under benämningen 1963 års arbetstidskommitté. Kommittén har meddelat sin avsikt att avlämna slutligt betänkande år 1967.

Mot bakgrund av det förslag som sålunda förbereds att lagstiftningsvägen genomföra en arbetstidsreform har arbetsmarknadsparterna under den senaste avtalsrörelsen i betydande omfattning träffat avtal om sänkning av den ordinarie arbetstidens längd. Vägledande för avtalen har varit den centrala uppgörelse som ingicks mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige genom definitivt avtal den 13 juni 1966. Enligt denna överenskommelse skall en förkortning av arbetstiden ske från 45 timmar till 44 timmar 10 minuter i veckan den 1 februari 1967, från 44 timmar 10 minuter till 43 timmar 20 minuter i veckan den 1 februari 1968 och från 43 timmar 20 minuter till 42 timmar 30 minuter i veckan den 1 januari 1969, parterna på förbundsplanet dock obetaget att genomföra förkortningen på annat sätt. I viss utsträckning har parterna utnyttjat möjligheten att komma överens om annan förkortningstakt. Genomgående gäller dock att arbetstiden fr. o. m. år 1969 skall ha reducerats till 42 timmar 30 minuter i veckan.

Med anledning av denna utveckling på avtalsområdet har arbetstidskommittén i en promemoria föreslagit att arbetstidslagarna anpassas efter de förändrade förhållandena på arbetsmarknaden utan att den förestående mera genomgripande lagrevisionen avvaktas. Kommitténs förslag innebär att maximeringen av den ordinarie veckoarbetstidens längd successivt reduceras i tre 50-minuterssteg den 1 februari 1967, den 1 februari 1968 och den 1 januari 1969 till 42 timmar 30 minuter. Vid remissbehandlingen har förslaget med ett par undantag fått ett positivt mottagande.

I olika sammanhang har sedan åtskilliga år från regeringens sida framhållits, att målet för strävandena på arbetstidens område är en normal arbetstid av 40 timmar i veckan. Dåvarande chefen för socialdepartementet underströk detta i sina direktiv för utredningen om kortare arbetstid samtidigt som han tillade att målet kunde uppnås endast i etapper och genom successiva framsteg. En erinran om detta uttalande togs in i direktiven för de utredningsmän som i slutet av 1950-talet fick i uppdrag att — såsom ett led i planeringen för en ytterligare arbetstidsförkortning — studera verkningarna av 45-timmarsveckans införande. I enlighet med denna principiella inställning röstade de svenska regeringsombuden — liksom övriga svenska ombud — för den rekommendation (nr 116) som Internationella arbetsorganisationen antog år 1962 och som uppställer 40-timmarsveckan såsom ett socialt mål. Ett steg mot en förkortad arbetstid, låt vara i annan

form än en nedsättning av maximalarbetstiden per vecka, togs på regeringens initiativ år 1963, då beslut fattades om utsträckning av den lagstadgade semestern från tre till fyra veckor motsvarande i stort sett en förkortning av veckoarbetstiden med en timme.

För att förbereda en reform som tog direkt sikte på en generell förkortning av den ordinarie veckoarbetstiden tillkallade jag 1963 års arbetstidskommitté. I direktiven för kommittén framhölls att en kommande förkortning borde ske successivt men att kommittén på grundval av vad den inhämtade och de bedömanden den gjorde fick ta ståndpunkt till det schema som en förkortning borde följa. Sedan kommittén börjat sitt arbete har kraven på kortare arbetstid ytterligare accentuerats. Framför allt har den fackliga rörelsen fäst stort avseende vid denna fråga. För regeringens del har det framstått som en angelägen uppgift att tillförsäkra arbetstagarna kortare veckoarbetstid. Bakom denna inställning har i främsta rummet inte legat skyddssynpunkter utan en strävan att bereda arbetstagarna möjlighet att få del av en förbättrad levnadsstandard i form av ökad fritid. Även om veckoarbetstidens förkortning alltså numera inte motiveras så mycket av sociala skäl, kan sådana tala för en minskning av de långa dagliga arbetstider som följer med femdagarsveckan vid en total veckoarbets-tid av 45 timmar. Frågan om arbetstidsförkortning bör dock i huvudsak ses som ett avvägningsproblem när det gäller användningen av landets ekonomiska resurser. Vid en sådan avvägning har man att ta hänsyn till andra angelägna reformkrav av social och ekonomisk natur. Regeringen har redan deklarerat, vilket framgår av årets statsverksproposition, att en förkortning av arbetstiden bör tillmätas särskilt hög prioritet på reformprogrammet.

Med hänsyn till den uppfattning i arbetstidsfrågan som regeringen sålunda gett uttryck för faller det sig naturligt att ta arbetsmarknadsparternas avtal om arbetstidsförkortning till utgångspunkt för en sänkning av lagens veckomaximum för den ordinarie arbetstiden. Arbetstidskommittén har också lagt fram förslag härom. Jag ansluter mig till de skäl kommittén anfört för sitt förslag att i gällande arbetstidslagar skriva in principen om 42½ timmars arbetsvecka och förordar att detta genomförs. Jag vill understryka att den föreslagna lagändringen på grund av den genomslagskraft som arbetstidslagstiftningen besitter utanför sitt formella tillämpningsområde utgör en garanti för att arbetstidsförkortningen kommer alla arbetstagare till del. Den omständigheten att kommittén fått i uppdrag att verkställa en allmän översyn av arbetstidslagstiftningens tillämpningsområde, innehåll i övrigt och systematiska utformning bör enligt min mening inte hindra att man redan nu i lag genomför en allmän förkortning av den ordinarie arbetstiden. Tvärtom har man anledning anta att detta är till fördel för kommitténs fortsatta arbete, eftersom detta torde kunna bedrivas under något minskad tidspress.

En del remissinstanser har vänt sig mot den sänkning av det totalt tillåtna arbetstidsuttaget som följer av förslaget. Man har påpekat att en sådan konsekvens inte följer av avtalen och uttalat önskemål om att en lagstadgad förkortning av den ordinarie arbetstiden förbinds med generösare regler för uttag av övertid. Jag vill i anslutning härtill erinra om att liknande önskemål fördes fram då frågan om arbetstidsförkortning förra gången behandlades. Statsmakterna förklarade därvid att en mera allmän övergång till regelbundet övertidsarbete i samband med arbetstidsförkortningen skulle stå helt i strid med reformens syfte. Arbetstagarna skulle i stället för ökad fritid uppnå en löneförbättring, vilket det i och för sig inte ankom på lagstiftningen att medverka till. Enligt min mening talar samma skäl för att lagstiftningens övertidsramar inte heller vid den nu föreslagna arbetstidsförkortningen ändras. Årets avtalsuppgörelser om kortare arbetstid får också anses ge uttryck för parternas intention att tillförsäkra arbetstagarna en reell ökning av deras fritid.

Några mer påtagliga svårigheter i samband med en sänkning av det totala arbetstidsuttaget torde knappast behöva inträda. Tillgängliga uppgifter tyder på att nuvarande marginaler för övertid utnyttjas fullt ut endast för ett mindre antal arbetstagare med speciella arbetsuppgifter. För det stora flertalet arbetstagare torde gällande regler medge en inte oväsentlig ökning av övertidsuttaget. Jag vill i detta sammanhang också påpeka att lagstiftningens maximering av det totala arbetstidsuttaget inte är tvingande, eftersom reglerna om den ordinarie arbetstidens längd och förläggning sedan år 1958 har dispositiv karaktär. Om den ordinarie arbetstiden enligt avtal är längre än den lagstadgade, blir det den avtalade och inte den lagstadgade arbetstiden som bildar utgångspunkt för beräkning av övertid enligt lagens regler.

Jag är alltså inte beredd att tillstyrka någon höjning av arbetstidslagarnas övertidsmaxima. Inte heller vill jag inför den förestående revisionen av arbetstidslagstiftningen föreslå någon annan ändring av övertidsreglerna.

Kommitténs förslag att övergången till 42½ timmars arbetsvecka skall ske i tre etapper på 50 minuter i veckan vid de tidpunkter som anges i den centrala uppgörelsen mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen kan jag ansluta mig till. Liksom kommittén anser jag att samma övergångsregel bör tas in i samtliga berörda arbetstidslagar. Jag vill erinra om att lagstiftningens dispositiva natur i fråga om den ordinarie arbetstidens längd och förläggning lämnar parterna möjlighet att genomföra arbetstidsförkortningen i annan takt än vad som följer av lagarnas övergångsbestämmelser.

Den i några yttranden väckta frågan om arbetsgivarbegreppet bör anslå till den allmänna översynen av arbetstidslagstiftningen.

Chefen för kommunikationsdepartementet avser att senare denna dag

föreslå att principen om 42½ timmars arbetsvecka kommer till uttryck även i sjöarbetstidslagen.

Hemställan

I enlighet med det anförda föreligger förslag till

- 1) lag angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning,
 - 2) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lantarbetstidslagen den 4 juni 1948 (nr 281),
 - 3) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 18 juli 1942 (nr 652) för detaljhandeln,
 - 4) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 23 maj 1947 (nr 216) för hotell, restauranger och kaféer,
- vilka torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som bilaga.¹

Jag hemställer att lagrådets yttrande över lagförslagen måtte inhämtas för det i 87 § regeringsformen omförmälda ändamålet genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Kungl. Hög-
het Regenten.

Ur protokollet:
Billy Thorstenson

¹ Bilagan har här uteslutits. Den är likalydande med den bilaga som är fogad vid propositionen.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 19 oktober 1966.

Närvarande:

f.d. justitierådet LIND,
justitierådet Y. SÖDERLUND,
regeringsrådet ÅBJÖRNSSON,
justitieråden BRUNNBERG.

Enligt lagrådet den 18 oktober 1966 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet den 14 oktober 1966, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning*, 2) *lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lantarbetstidslagen den 4 juni 1948 (nr 281)*, 3) *lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 18 juli 1942 (nr 652) för detaljhandeln*, och 4) *lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 23 maj 1947 (nr 216) för hotell, restauranger och kaféer*.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessorn Leif Ekberg.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Stig Granqvist

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 21 oktober 1966.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Aspling, lagrådets den 19 oktober 1966 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 14 oktober 1966 remitterade förslagen till

1) lag angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning,

2) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lantarbetstidslagen den 4 juni 1948 (nr 281),

3) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 18 juli 1942 (nr 652) för detaljhandeln,

4) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 23 maj 1947 (nr 216) för hotell, restauranger och kaféer.

Föredraganden hemställer att lagförslagen, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Håkan M. Rahm